

ПОСЉЕДЊИ ДАНИ УСКОЧКОГ БАТАЉОНА ЈАНУАРА 1916. ГОДИНЕ

Циљ овога чланка јесте жеља да се сачувају од заборава подаци о раду Ускочког батаљона у данима када су се одигравали судбоносни догађаји за Црну Гору, У њему ће бити ријечи о посљедњим данима Батаљона, али читаоца треба упознати, макар и у најкраћим потезима, са његовом историјском прошлошћу.

Године 1895. на Пријепису у Шавнику комисија састављена од три војводе: Ђура Петровића, Васа Брацанова-Ивановића и Лазара Сочице — издвојила је из Дробњачког батаљона, који је у црногорско-турском рату 1876—8. имао седам чета, три чете које су се звале: чета Мрдеље Жижића, чета Стојана Томића и чета Стојана Павловића — Дрињака и формирала Ускочки батаљон од шест чета.

У првом светском рату Батаљон је прво био на Херцеговачком фронту. Учествовао је у борбама на Вучјем Долу, Кршцу, Беду и Леденицама. Средином септембра премештен је у састав Санџачке војске, која је оперисала у југоисточној Босни.

По повратку из југоисточне Босне на десну обалу Дрине Батаљон је држао фронт на Дрини код Горажде читаву годину дана. Једно време био је и у саставу Летеће бригаде. У јулу 1915. генерал сердар Јанко Вукотић обилазећи положај дошао је једнога дана и у наш батаљон и рекао: „Ускоци, соколови, нијесам дошао да вас подстичем на јунаштво. Дошао сам као код старих познаника и пријатеља да се видим са вама. Ви сте под мојом командом гонили Турке кроз Санџак и стару Србију до Ђакове. Под мојом командом прешли сте Богићевицу, Албанију и дошли под Скадар. Под мојом командом борили сте се на Бардањолту. Посматрао сам ваше јурише на Брегалници и Говедарнику, гдје остависмо старога вука бригаднога барјактара Јакова Алексића и сина ускочкога сердара Богдана Лопушине храброга капетана Јована и са њима дивну киту ускочких витезова. Посматрао сам ваше јурише на Млађу (Гласинцу), посматрао их и дивио им се. Ви сте с правом заслужили да се називате достојни потомци Вука Лопушине, бана Нока, харамбаше Мирка и других ускочких витезова, који прославише ваше витешко племе. Ви сте се до сада више пута могли увјерити да ја у вас имам велико повјерење. Упућивао сам вас онамо гдје је ситуација за-

хтијевала прегоаце и јунаке као што сте ви. Надам се да ћете и убудуће јунаштвом за примјер служити, очувати високи углед вашег батаљона, а ја и даље задржати моје најбоље мишљење о вама“.¹

Приликом повлачења у јесен 1915. и заштите повлачења српске војске, Батаљон се зауставио на Мојковцу, где је добијено наређење Врховне команде „да се наши положаји на Тари имају бранити најосудније и до посљедњег човјека“.

На Мојковцу је Батаљон, због показане храбрости у дотадањим ратовима и борбама, издвојен из састава бригаде, стављен под непосредну команду команданта дивизије и упућен на десно крило мојковачких положаја у село Ракиту, са специјалним задатком, што се показало врло корисно у следећем одлучујућем боју.

Седмог јануара (н.к.) 1916. Батаљон је ударио у леви бок и позадину једне непријатељске бригаде из 55. дивизије, која је нападала Колашинску бригаду, и том борбом крвавој историји Ускока додата је још једна страница крвљу исписана, када је од знатно проређених редова, осим у овој борби рањених, погинуло 49² одабраних јунака, међу којима је било ђака из четвртог разреда гимназије и ветерана из херцеговачког устанка 1875. год.

Деветог јануара, по наређењу команданта дивизије, пошао сам са Батаљоном у састав бригаде на леву обалу Таре. Бригада је по наређењу Врховне команде пошла за Подгорицу и 13. стигла у село Горња Горица у Љешкопољу. Ту смо остали 14, 15. и 16, чекајући наређење за даљи покрет, али га није било.

Седамнаестог, нешто после три часа по подне довезао се краљ у кантонман Бригаде. Зауставио се пред кућом неког Бољевића поред самога друма. Одмах се око њега сакупио велики круг војника. Рапортирао сам му који су овде батаљони и шта чекамо. Разговарао је са војницима, похвалио њихово држање у досадашњим борбама. Нарочито је нагласио да му је сердар Јанко рекао да их је много погинуло у последњим борбама на Мојковцу. Упитао је:

„Шта вам је сада наређено?“

„Наређено нам је да идемо у Љешанску нахију; командант бригаде са Регрутским батаљоном већ је пошао, а ми ћемо одмах, чим војници приме хљеб“.

„Добро, добро, слушајте ваше старјешине и идите куда вам је наређено“.

На питање „Јесу ли сви овде?“, одговорио сам да је мали број отпратио лакше рањеник, које болница у Колашину због претрпаности није могла примити, и неколико њих је пошло да узму нешто од одећа и обуће.

¹ У једном поименичном списку налазе се имена 49 погинулих, а у другом 50. За овог једног нисам могао утврдити када је и гдје погинуо, зато га у списку погинулих на Марковцу нисам ни показао.

„Јавите им да не долазе, нека се не ломе“, одговорио је краљ.

Мени је наредио да дођем код њега на Крушевац са списком војника који су овде, хоће да им дадне за напојницу. Затим је рекао:

„Збогом, моја дјецо, моји соколови, и слушајте ваше старјешине“.

Војници су га одушевљено поздравили са „Срећан пут, господару — живио“. Убрзо по његовом одласку стигао је хлеб из Подгорице, раздељен је војницима и батаљони су пошли за командантом бригаде.

Ја сам пошао на Крушевац. Јавио сам се ађутанту командиру Ристу Љумовићу, а он ме пријавио господару. Одмах сам примљен. Вечерао је сам за столом у одељењу које се налази са десне стране, одмах до улаза на главна врата. Лево од њега на канабу седео је књаз Мирко са једним човјеком кога нисам познавао. Ја сам стао испред његовог стола и одговарао на питања која ми је постављао. Највише су се односила на борбу Санџачке војске на Бадњи дан и Божић на Мојковцу. Био је ведро расположен. Утоку његових питања и мојих одговора ушао је ађутант командир Љумовић и рекао:

„Господару, бригадир Иво Ђуровић са Вири јавља да Аустријанци наступају и да ће до сјутра заузети Вир“.

„Препало се Иво. Кажу ми да се не боји, неће Аустријанци.“

Ађутант Љумовић је изашао да се убрзо врати говорећи:

„Господару, бригадир Бећир са Божуровог брда јавља да су му се јавили нечесови парламентарни па пита хоће ли их примити или не.“

„Кажу Бећиру: овамо су главни парламентарни. Нема оншта да преговара“.

Пошто је вечерао, наредио је момку који га је услуживао.

„Донеси и овоме гладноме војнику да вечера“. (Ово је рекао као у шали). Стварно био је расположен. Момак је донио, и ја сам вечерао за његовим столом, одговарајући и даље на постављена ми питања. Најпосље ме је упитао:

„Имаш ли коња?“

„Имам, господару.“

„Ја ћу ти дати бољега“.

Затим је позвао ађутанта Љумовића и рекао му:

„Слушај, Љумо, дадни овом официру на сваког војника по 5 перпера, а њему дадни једног доброг коња са седлом из дворске коњушнице.“

„Слушам, господару“, одговорио је ађутант и изашао. Мени је краљ тада пружио руку, а кад сам је ја пољубио, рекао је:

„Сад јаши коња и води батаљон гдје ти је наређено.“

Ађутант Љумовић дао ми је 3.100 перпера на 620 војника Дробњачког и Ускочког батаљона, а перјанику Божу Маловићу наредио је да ми дадне доброга коња са седлом, што је овај и учинио.

Како је Батаљон већ био пошао, продужио сам за њим и освануо у селу Релези, у Љешанској нахији. Ту сам нашао батаљон распоређен по кућама. 18. и 19. остали смо на истом месту без икаквог наређења, а 20. смо прешли у село Загору. 21. у подне наређено нам је да идемо за Даниловград. Одмах смо пошли и стигли на конак у Комане, а сутрадан пре подне у Даниловград.

Око подне позвао је командант бригаде и мене и заступника команданта Дробњачког батаљона (командант батаљона био је рањен на Мојковцу и остао у болници у Колашину) и прочитао нам наредбу број 128 којом се саопштава наређење министра војног пов. бр. 412, у којем је речено „да је Краљ одступио из земље, да је краљевска влада на основу члана 16 Земаљског Устава преузела власт и ријешила да се војска разиђе са положаја, те према томе војска и не постоји већ само народ“. Овим наређењем генерал сердар Јанко разрешен је дужности начелника штаба Врховне команде, коју је дужност примио после одласка србијанских официра. Достављајући ово министрово наређење генерал сердар Јанко је додао: „Ја из Црне Горе нећу никуд, већ остајем да са мојим ратним друговима заједно сносим све тешкоће које нас очекују“.

После читања наредбе командант нам је саопштин да сходно добијеном наређењу војници треба да оставе оружје у слагалиште.

Када сам се вратио у Батаљон и ово саопштио војницима, били су пренеражени. Бучно су протестовали, сви без разлике. „Зар сте нас до овога довели, Зар смо за ову срамоту гниули и муке подносили? Али просто и муке и изгубљене главе, а непшто што осрамотисмо оружје које се увијек блистало и које ни пред великом турском силом никад из руку није испуштано. За ово неко мора да нам дадне рачуна. А гдје нам је Сердар? Морамо га потражити. Под његовом смо командом од 1912. године подносили муке, лили крв и губили главе“ — поворили су војници.

Пошао сам команданту бригаде и известио га шта се догађа у Батаљону. Дошао је и заступник команданта Дробњачког батаљона, јер се слично и у његовом батаљону говорило. Командант бригаде нам је рекао:

„Дознао сам да се Сердар налази овдје близу, у кући неког Гвозденовића — зета Вукотића. Идимо одмах сви тројица да га потражимо и о свему извјестимо“.

Пошли смо. Пред кућом у којој се налазио генерал са супругом Милицом, кћерком Василијом и синовцем капетаном Ђу-

ром, дочекао нас је перјаник Зеко Бошковић и на тражење команданта бригаде да нас пријави генералу рекао:

„Генерал је болестан и не прима никога“.

„Идите Ви и нас пријавите, примиће он нас“, рекао је командант бригаде.

Тако је и било. Одмах смо позвани у кућу. Показали су нам собу у којој је лежао. Нашли смо га у постели, изгледао је измучен као да је дуго боловао. Доцније ми је рекао капетан Ђурс да је имао срчани напад. Саслушао је команданта бригаде који га је известио о стању у бригади, после читања наредбе број 128 и наређења да се оружје остави у слагалишту, а када му је овај потом рекао: „Шта би ово са нама, Сердаре, кумим те богом?“ (командант бригаде био је зет Вукотића), подигао се уз јастук, стегао зубе и огорчен рекао:

„Преварени смо и издати. Издао нас је издајник“.

Утолико упада у реч његова супруга, која је једина била у соби поред њега:

„А не рекох ли ти, Јанко, да се нешто шије иза твојих леђа и да ће те преварити“.

Он је озбиљно погледао својим крупним очима. Она је престала, а он продужи:

„Али је сада о томе узалудно говорити. Могу вам само рећи да сам ја и у посљедњем часу могао избјећи, али нијесам хтио. Сматрам да би за мене била највећа срамота да храбру војску којој сам стајао на челу пуне три деценије остављам сада у овако тешком положају. Остајем да са њом дијелим тешку судбину, као што смо дијелили и славу. Ничега се не бојим. Поздравите ми моје храбре војнике, нека се мирно разиђу својим кућама, јер сада сваки други покушај био би узалудан. Имам извјештај да ће данас непријатељ ући у Скадар. Тиме је свима нама који се налазимо на десној обали Бојане онемогућено одступање“.

Руковао се са нама, и ми смо се вратили у своје јединице.

Кад сам војницима пренео све што је сердар рекао, умирили су се. Било им је веома драго кад је са њима, кад их није оставио. Говорили су да су увек у њега имали неограничено поверење и да је сада доказао да се нису преварили.

Мало је који оставио пушку:

„Нама су куће далеко, не можемо без њих ићи“ — говорили су. Понели су их, посакривали и са њима се наоружавали када су се одметали против окупатора.

Често сам размишљао о ономе што се са нама догодило кобнога јануара 1916. године, и зашто је онако са нама морало бити.

И после борбе на Мојковцу, у којој је Батаљон имао 49 погинулих и 47 рањених, морал војника био је какав се само пожелети може. То се види из наређења Врховне команде О.бр. 8276 да Батаљон као дисциплинована и поуздана јединица ула-

зи у састав Дробњачко-ускочке бригаде и форсираним маршом иде за Подгорицу. Међутим, по доласку у Подгорицу четири дана остаје у Љешкопољу, а 5 дана у Љешанској нахији — ништа не радећи. Значи, изгубљено је 9 дана од доласка у Подгорицу до доласка на Даниловград. За то време смо могли разминути не само Скадар него и Драч, па и даље.

Изгледа највероватније да је циљ нашег задржавања у Љешкопољу и Љешанској нахији био сачекати министрово наређење бр. 412 у коме се каже да се војска разиђе са положаја и док непријатељ стигне у Скадар и тиме нам потпуно затвори ту једину капију кроз коју смо могли проћи и избјећи капитулацију.

Седамнаестог јануара краљ је дошао међу нас у Љешкопоље, разговарао са нама, похвалио наше држање у досадашњим борбама, почастіо нас напојницом, али ни једном речи није поменуо одступање. Напротив, кад смо на његово питање „Шта вам је наређено,“ одговорили да смо добили наређење да идемо у Љешанску нахију — рекао је: „Слушајте ваше старјешине и идите тамо гдје вас шаљу“. А кад смо на његово питање: „Јесу ли сви овдје?“ одговорили да је један мали број отпратио рањенике и да узме понешто од веша и опанке али да их очекујемо свакога часа — рекао је: „Јавите им да не долазе да се не ломе.“

Шта то може друго да значи — кад нас упућује у правцу супротном од Скадра и кад каже: јавите им да не долазе, да се не ломе — него да не помишља да му војска одступа.

Ни мени, кад сам био код њега на Крушевцу, није говорио о одступању. Напротив, кад је наредио да ми ађутант дадне добродошлицу рекао је: „Сад јаши коња и води Батаљон гдје ти је наређено“, иако сам му ја у Љешкопољу казао: да нам је наређено да идемо у Љешанску нахију. То је било 17. јануара у 7 часова увече, а 19. око 3 часа по подне он је отишао за Скадар прикривајући своју намеру и од свога дугогодишњег највернијег и најискренијег сарадника генерала сердара Јанка Вукотића, дајући му реч: „Не био ја човек ако се сјутра не вратим опет овамо“. Међутим, није се вратио, него је 20. навече из Скадра отишао за Љеш и даље преко Санђованија и мора за Италију.

Да је оно несрећно наређење број 412 дошло два-три дана раније, свих оних 316 војника који су били разминули своје домове претпостављајући своју војничку дужност према отаџбини својим породицама и дошли у Подгорицу, одступили би за српском војском. (Бројно стање Батаљона на Даниловграду било је 360, јер су дошли и они што су били свратили својим кућама и артиљерци са Ловћенског фронта који су родом из Ускока). То су били они који су и срцем и духом били јаки. То је било најбоље што је у Батаљону остало после оних 120 погинулих у борбама од 1912. до јануара 1916. год. Одступили би тако лако, без обзира на тешкоће и опасности, као што су са лакоћом летели у смрт и последњих дана рата на Мојковцу.

Сачувао сам поименични списак свих погинулих у Батаљону од 1912. до јануара 1916. год. и рањених за први балкански и први светски рат. Немогуће ми је овде све поименично поменути, али ћу споменути старешински кадар. Батаљон је имао 11 официра. Од њих су тројица погинула а шесторица рањена. Погинули су:

1. капетан Јован Лопушина, Требјешанин
2. официр НВ Милинко Јелић
3. официр НВ Радојица Жижић

Рањени су:

1. поручник Љубо Полексић
2. потпоручник Миливоје Ашанин
3. официр НВ Коста Алексић
4. официр НВ Милосав Церовић
5. официр НВ Никола Кнежевић
6. официр НВ Никола Ненезић

Батаљон је имао 9 барјактара. Од њих су четворица погинула а тројица рањена.

Погинули су:

1. бригадни барјактар Јаков Алексић
2. капетан барјактар Јоко Полексић
3. барјактар Миљун Гиљен
4. барјактар Раде Гиљен

Рањени:

1. барјактар Јован Кршикапа
2. барјактар Мирко Булатовић
3. барјактар Ђорђије Роћен

Од 24 водника, 16 их је погинуло и рањено. Погинули су:

Миле Кршикапа, Митар Кршикапа, Мирко Котлица, Миле Жижић, Неђељко Шећковић, Филип Ашанин, Недељко Струњаш, Мидо Томић, Гаврило Гашовић и Димитрије Гузина.

А рањени су:

Иван Зековић (два пута — на Гласинцу 1914. и Мојковцу 1916), Мирко Гашевић, Радојица Радојевић, Љубо Кекић, Вукашин Петрушин и Илија Алексић.

Од 120 погинулих водника, полуводника и редова, тројици су главе одсјечене приликом ослобођења Берана, на положају Јејевица. Главе смо им нашли сјутрадан на утврђењу Јасиковцу. Посјечени су: водник Миле Кршикапа, редов Младен Стожичић и редов Милић Жижић.

Сачувао сам и поименични списак 147 рањених. Недостају ми поименични спискови рањених у српско-бугарском рату 1913. године. Наш новоформиран баталјон Дробњачко-ускочки имао је половину војника из мирнодопског Дробњачког, а половину из мирнодопског Ускочног баталјона. У новоформираном Ускочно-дробњачком баталјону било је 117 рањених. Можемо узети да половина од тога броја припада Дробњачком, а половина Ускочком баталјону. Значи, Ускочки баталјон имао је 120 погинулих и 205 рањених.

Љубо Полексић